

Grad-Gyenge Anikó – Jókúti András: Sorvezető tananyagkészítéshez szellemi tulajdoni szempontból

Bevezető megjegyzések

Az alábbi sorvezető a távkatotási célra létrejövő, illetve e körben felhasználni kívánt tananyagok vonatkozásában törekszik elősegíteni a jogszerűséget és a tananyagok elkészítése során a szerzői jogilag is megfelelő megoldások alkalmazását, különösen arra tekintettel, hogy a létrejövő tananyagok ne csak a veszélyhelyzet során, hanem azt követően is jogszerűen használhatók legyenek az oktatásban.

Mindezek érdekében a jelen sorvezető a konkrét szerzői jogi szabályok ismertetése mellett mindegyik kérdéskörben példával is bemutatja, hogy mely megoldások lehetnek jogszerűek, hiszen **a szabályok mindig többféle megoldás alkalmazását teszik lehetővé, soha nem írnak elő egyetlen módon megvalósítható magatartást. A sorvezetőben alkalmazott példák sem azt jelentik azonban, hogy ezeken túlmenően, a példák kombinálásával, vagy más módon ne lehetne a törvényi szabályokat betartani, emiatt ezek inkább csak ajánlásoknak tekintendők, nem pedig kötelezően követendő megoldásoknak.**

A sorvezető három részre oszlik aszerint, hogy a szellemi tulajdoni kérdések milyen fő területeken merülnek fel a tananyagok előállítása során. Az első két részben szerzői jogi, a harmadikban iparjogvédelmi foglalkozunk.

Az első témakörben azt tárgyaljuk, hogy az új tananyagok létrehozási folyamatában milyen szempontokra, szabályokra kell figyelemmel lenni, azaz milyen módon használható fel, építhető be egy újonnan készülő anyagba (tankönyvbe, jegyzetbe, brosúrába, slide-sorba, vagy bármilyen prezentációba) egy már meglévő anyag. Bár az alkotó folyamat szinte szükségszerűen kikényszeríti, hogy mások szellemi termékeit felhasználjuk, ez a szükségszerűség minden körülmények között csak a mások szellemi teljesítményének legteljesebb tiszteletben tartása mellett történhet meg. Ezen a ponton **a jogszerűség különösen fontos, mivel ha a szerző itt elmulasztja betartani az előírásokat, az alapvetően megnehezítheti a műve további felhasználhatóságát.**

A második kérdéskörben azt mutatjuk be, hogy az elkészült anyagok hogyan használhatók fel. Ez két eltérő körben is vizsgálatot igényel: a tananyagoknak az egyetem saját hallgatói és oktatói számára való hozzáférhetővé tétele és az egyetemen kívüli szélesebb közönség számára való eljuttatása ugyanis eltérő szabályok szerint történik.

Figyelemmel arra, hogy az egyetemen zajló oktatás körében a hallgatóknak számos műszaki jellegű szellemi alkotást is meg kell ismerniük, a harmadik témakörben az iparjogvédelmi oltalmi formákkal foglalkozunk: ide tartozhatnak formatervezési minták, használati minták, szabadalmak, védjegyek és a know-how. Mivel ezek bemutatása szintén tárgya lehet az oktatási anyagoknak, a tananyag írójának tisztában kell lenni azzal, hogy ez milyen feltételek mellett tehető meg jogszerűen.

I. Már létező alkotásoknak az új oktatási anyagokban történő felhasználásai

Általános szabályként leszögezhető, hogy más szerző védelem alatt álló művének a sajátunkban történő felhasználásához az eredeti alkotás szerzőjének az engedélye szükséges.

I.1. A védelem fennállása

A fenti szabály csak abban az esetben alkalmazandó, ha a mű szerzői jogi védelem alatt áll. Annak eldöntéséhez, hogy a tananyagban felhasználni kívánt szöveg védett-e, az alábbiakat kell figyelembe venni.

a) a teljesítmény egyéni, eredeti jellege

Mindenekelőtt azt kell figyelembe venni, hogy csak azok az anyagok védettek szerzői jogi szempontból, amelyek a szerző szellemi tevékenységéből származó egyéni-eredeti jelleggel bírnak.

Szjt. 1. § (3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.

Példa:

Egy egyszerű műszaki leírás nem áll védelem alatt, azt a leírást készítő személy engedélye nélkül is fel lehet használni a tananyagban. Nem állnak szerzői jogi védelem alatt a különböző eljárások sem (pl. egy-egy termék előállítására vonatkozó eljárás), de előfordulhat, hogy más oltalom viszont megilleti az eljárást (pl. szabadalmi oltalom). Ilyen esetben ugyan a szerzői jogi szabályokra nem, de a más oltalom előírásaira figyelemmel kell lenni mindenképp (ld. a sorvezető utolsó fejezetét). Ugyanakkor más lehet egy egyedi beállítású, felbontású, metszetű rajz sorsa, ezzel kapcsolatban előfordulhat, hogy védelem alatt áll, így a szerzője engedélye kell a felhasználásához.

b) a védelmi idő fennállása

A védelem fennállásának másik fontos feltétele, hogy a műre irányadó védelmi idő még nem járt le (a szerzői jogi védelem ugyanis időben nem korlátlan, hanem az adott teljesítménytípushoz igazodva a törvényben meghatározott ideig áll fenn).

Azok a művek, amelyeknek a szerzője halála óta eltelt 70 év, már nem állnak szerzői jogi védelem alatt, ún. közkincsbe tartoznak, vagyis minden további szerzői engedélyezési eljárás nélkül hasznosíthatók. Fontos azonban, hogy a védelmi idő 70 évét nem a mű megjelenésétől, hanem a szerző halálát követő év első napjától kell számítani!

Példa:

Egy 1800-as évek első felében született erdőgazdálkodási könyv már nem áll szerzői jogi védelem alatt, felhasználása szabadon történhet (a név- és forrásfeltüntetés szabályairól ld. alább.)

A több szerzős művek esetében a 70 évet az utoljára elhunyt szerző halálától kell számítani. A gyakorlat azt mutatja, hogy az 1890 előtt született művek már jó eséllyel

mind kikerültek a védelem alól, mivel az a szerző, aki 1890-ben alkotott, igen kis eséllyel halt meg 1941 után. Ahhoz azonban, hogy teljes biztonsággal meg lehessen állapítani, hogy az adott alkotás már nem áll szerzői jogi védelem alatt, a legbiztosabb módszer megnézni, hogy az alkotója mikor halt meg. Ez azonban nem mentesít az alól, hogy ilyenkor is fel kell tüntetni az új műben az eredeti alkotónak a nevét és a forrást (a mű címét).

Ha viszont a mű védelmi ideje még nem járt le, akkor minden esetben engedély kell a felhasználásához, és ettől csak akkor lehet eltérni (vagyis akkor nem kell a felhasználáshoz engedély), ha ún. *szabad felhasználás* körébe tartozik az adott cselekmény (ld. később).

I.2. Az engedély megszerzése

Amennyiben a mű felhasználásához engedély szükséges, azt a szerző megkeresésével és a tőle való engedélykéréssel lehet megszerezni, amely felhasználási szerződés formáját fogja ölteni. A szerzőnek lehetősége van arra, hogy megtagadja az engedély megadását, ez azonban igen ritkán szokott bekövetkezni.

Sok esetben a szerző elérése nem egyszerű, mert nem tudható semmilyen közvetlen elérhetősége sem. Ilyen esetben célszerű a szerző érintett műve kiadójával való kapcsolatfelvétel, a kiadó jó eséllyel fog rendelkezni a szerző elérhetőségeivel. Ha korábban kiadott műről van szó, esetleg a szerző munkahelye (oktatóhelye) megkeresése is segítségként szolgálhat. Önmagában az azonban, hogy a szerzőt nehéz megtalálni, nem mentesít az engedélykérés kötelezettsége alól. Akadályt jelenthet ugyanakkor, hogy a szerző és a kiadó közötti megállapodás adott esetben kizárhatja a harmadik személyek általi felhasználásának engedélyezését.

I.3. A jogosultak fellelése

Amennyiben a felhasználáshoz, hasznosításhoz engedélyt szükséges szerezni, fontos annak az áttekintése, hogy hogyan lehet őket fellelni.

Ha a szerző maga adja az engedélyt a felhasználáshoz, akkor őt magát kell megtalálni. A szerzők személyes elérhetősége gyakran nem nyilvános, azonban meg kell próbálni hozzájutni. (Azaz arra való hivatkozás, hogy nem tudtam, hol lakik X.Y., ezért nem kértem engedélyt, nem mentesít az engedély nélküli felhasználás jogkövetkezményei alól.)

Kézenfekvő lehet, hogy az adott szerző műveinek más felhasználásait engedélyező közös jogkezelő szervezethez forduljunk,¹ ezek a szervezetek ugyanis jellemzően rendelkeznek a szerző/jogutód valamilyen elérhetőségével, hiszen jogdíjat osztanak fel nekik. A közös jogkezelő szervezetek egymástól eltérő protokoll alapján, de általában rendelkeznek az elérhetőségekkel.

Amennyiben ők sem tudnak segíteni, érdemes az adott műtípussal kapcsolatban lévő nagy felhasználóknál (pl. könyvkiadók) érdeklődni a szerző/jogutód/más jogosult elérhetősége iránt.

---

¹ A jogkezelő szervezetek által képviselt jogosulti csoportok, illetve a szervezetek elérhetősége itt megtalálható: <http://kjk.sztnh.gov.hu/>

Az árvamű-szabályozáshoz kapcsolt végrehajtási rendelet maga tartalmaz az egyes műtípusokra vonatkozóan útmutatót a szerző fellelésére hasznos forrásokkal kapcsolatban.²

Az iparjogvédelmi oltalmak jogosultjai tekintetében egyszerűbb a helyzet: ezen oltalmak jogosultjai az SZTNH, illetve az adott oltalmat megadó hatóságok által működtetett közhiteles nyilvántartás alapján elérhetők, megismerhetők.³

I.4. Szabad felhasználások

A következőkben azokat a lehetséges felhasználási esetköröket tekintjük át, amelyeknek a megvalósulása esetén – bár a fentiek szerint még szerzői jogi oltalom alatt áll az érintett mű, tehát a felhasználásához fő szabály szerint engedély szükséges – valamilyen okból még sincs szükség a szerző engedélyére a konkrétan vizsgált felhasználáshoz. Ezek az esetek tartoznak az úgynevezett szabad felhasználások körébe. Ha egy felhasználás szabad felhasználásnak minősül, akkor a szabad felhasználás törvényi feltételeinek pontos teljesülése esetén a törvény maga mentesíti a felhasználót az alól a kötelezettség alól, hogy a szerzőtől engedélyt kérjen ehhez, és hogy ezért a szerzőnek a felhasználó valamilyen összegű díjat (jogdíjat) fizessen.

Ezekben az esetekben a törvény pontosan, körültekintően meghatározza azokat a kritériumokat, feltételeket, amelyek együttes teljesülése esetén a felhasználás szabadnak minősül. Ha ezen feltételek közül nem teljesül mindegyik, akkor a felhasználás nem tekinthető szabadnak, vagyis a szerző engedélye kell hozzá (ennek elmaradása, elmulasztása pedig szerzői jogi jogsértést jelent és ennek következményeit vonja maga után).

a) Idézés

A tananyagokban, tankönyvekben, oktatási segédanyagokban, tudományos kutatás során előálló munkákban elengedhetetlen kötelezettség az idézetek megfelelő alkalmazása. Szükséges ez részben az adott területen korábban született szakirodalom, más, a területen elismert szakértők, kutatók tudásának, tapasztalatának a bemutatása miatt, részben pedig akár a velük való szakmai alapú vita, az érveikkel szemben felhozható ellenérvek felsorakoztatása érdekében egyaránt.

Az idézés törvényben előírt szabályainak figyelembe vétele tehát elsősorban azt a célt szolgálja, hogy mások szellemi termékei (szerzői jogi védelem alatt álló alkotásai, illetve alkotásainak részletei) minden esetben jól elkülönüljenek a szerző saját megfogalmazású gondolataitól. Amellett, hogy ez az irodalom fejlődésének követhetőségét is segíti, egyúttal a plágium súlyos vádját is elháríthatja.

Igen fontos itt azt hangsúlyozni, hogy az idézés szabálya azon művek tekintetében is érvényesül, amelyek már nem is állnak szerzői jogi védelem alatt, tehát ha például egy 19. századi szakirodalmi mű felhasználására kerül sor (amely a fent kifejtettek szerint már

---

² http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=169016

³ <http://epub.hpo.hu/e-nyilvantartas/?lang=HU>

jó eséllyel nem védett szerzői jogilag), akkor is szükség van ezen szabályok figyelembevételére és tiszteletben tartására.

Szjt. 34. § (1) A mű részletét - az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven - a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

Ez a szabály általánosságban, mindenféle műre vonatkozik (szöveg, film, zene stb.), vagyis minden műtípus idézhető. Ez alól egy körben van kivétel: az Szjt. szerint a képzőművészeti, fotóművészeti és iparművészeti alkotások nem idézhetők.

Annak érdekében azonban, hogy a tudományos alkotásokból, oktatási anyagokból ne maradjanak ki teljesen ezek a reprezentatív alkotások, segít az a szabály, amely szerint a szabadban (nem zárt térben), nyilvános helyen (vagyis nem csak zárt körben, hanem bárki számára szabadon bejárható módon), állandó jelleggel (vagyis nem ideiglenesen, néhány napra vagy hónapra elhelyezve, hanem a tartósság szándékával) felállított képzőművészeti, építészeti és iparművészeti alkotás látképe a szerző hozzájárulása és díjazás nélkül elkészíthető és felhasználható. Ilyen módon a képzőművészeti alkotások, építészeti és iparművészeti alkotások is felhasználhatók tananyagokban, ha azokról látkép-szerű fotó készül. A fotó elkészítéséhez és a felhasználásához sem szükséges ilyen esetekben a szerző engedélye.

Ebben a körben segíthet még az a szabály is, hogy tudományos ismeretterjesztő előadás, továbbá iskolai oktatás céljára [33. § (4) bek.] képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint a fotóművészeti alkotás a szerző hozzájárulása és díjazás nélkül felhasználható.

A név és a forrás feltüntetése azonban mindkét esetben szükséges.

Visszatérve az idézés szabályának egyes kritériumaihoz: az idézésnek a törvény értelmében az idéző mű (vagyis azon mű, amelyben az idézés megjelenik) jellegéhez és céljához kell igazodnia. Az idéző mű jellegéhez való igazodás azt jelenti, hogy az idézés megvalósulására vonatkozóan nincs egyértelmű törvényi elvárás: maga az idézés módja is követi az idéző mű jellegét.

Példa:

Ha egy egyszerű újságcikk keretében történik az idézés, akkor rendszerint az újságcikk törzsszövegében, abba beágyazva, nem attól elkülönítve jelenik meg az idézet is, és így sokszor nem is lábjegyzeteléssel vagy végjegyzeteléssel történik a meg az idézés forrásának és a szerzőjének a megjelölése. Ilyen esetben elegendő, ha az idéző annyit megtesz, hogy „X.Y. ebben és ebben a könyvében a következőket írja...” „X.Y. úgy érvel ebben és ebben az írásában...” X.Y. a következőket fejt ki ebben és ebben a cikkében...”

Egy tudományos alkotásban, oktatási anyagban, prezentációban viszont az adott szakterület tudományos hivatkozási kritériumai szerint történik meg az idézés. Formailag itt is mindegy, hogy lábjegyzetben, esetleg végjegyzetben vagy a mű főszövegébe integrálva kerül elhelyezésre az idézet forrásának megjelölése, de erre sor kell, hogy kerüljön. Az is a tudományterület szokásai szerint alakul, hogy az adott idézés konkretizálása milyen módon történik meg (oldalszám, bekezdés lebontással), vagy esetleg a fejezetre való utalással.

Az idézés szabályainak tiszteletben tartása azt a célt szolgálja, hogy a forrás beazonosítható, leellenőrizhető legyen. (Ebből a szempontból tehát akár azt is lehet

mondani, hogy a törvény kevesebbet követel meg, mint adott esetben a tudományos szokások, belső, informális szabályok.)

Az idézet nem szolgálhatja csak a saját öncélját, azaz az idézeteket átvevő mű nem állhat kizárólag vagy túlnyomórészt idézetekből. Ha a dokumentum kizárólag vagy túlnyomó részben ilyenekből áll, akkor azok nem idézeteknek minősülnek egy műben, hanem az egész alkotás minősül gyűjteményes műnek. Ilyen esetben az egyes elemeknek a gyűjteménybe történő felvételéhez külön szerzői engedély szükséges, feltéve hogy a forrásművek egyébként még szerzői jogi védelem alatt állnak – erről ld. még alább az átvétel szabályát is.

A célhoz való igazodás törvényi kritériumát mindebből fakadóan úgy értjük, hogy a saját érvelés, gondolatkifejtés, mondanivaló (akár negatív akár pozitív) alátámasztására, segítésére kell használni az idézést.

Példa:

A következőket bírói gyakorlat azt mutatja, hogy plágiumnak (és ilyen módon szerzői jogsértésnek) minősül, ha az idézeteket átvevő mű 70%-ban más művekből átvett részekből áll, még akkor is, ha több művet vesz át a szerző. (Ez tehát azt is jelenti, hogy ha egyébként a források megfelelően fel is vannak tüntetve, de ilyen arányban került átvételre más műből részlet az újba, akkor már nem lehet szabad felhasználásról beszélni!)

Az eredetihez híven való idézés kötelezettsége elsősorban a szó szerinti átvételt jelenti, akár idézőjellel, akár anélkül. Az eredetihez való hűség azonban nem csak a szó szerinti felhasználás lehet, hanem teljesíthető a tartalom megfelelő ismertetésével is, arra viszont mindenképp szükséges törekedni, hogy az idézet ne kerülhessen olyan kontextusba, mintha más lenne a tartalma, mondanivalója, jelentése, mint ami valójában az eredeti szerző szándéka volt.

Az idézet forrása és a forrás szerint feltüntetett szerző (szerzők, ide értve a szerkesztőket is) megjelölésének kötelezettsége az idézés megengedettsége szükséges feltétele. Ugyanakkor természetesen nem lehet ez sem abszolút elvárás: ha valamilyen okból nem ismert a szerző neve (még ritkább esetben a mű címe), akkor ettől a kötelezettségtől el lehet tekinteni, de érdemes feltüntetni, hogy a szerző személye ismeretlen. Ha az idézet eredeti lelőhelye nem fellelhető, akkor viszont azt a helyet kell mindenképp feltüntetni, ahonnan az idézetet átvevő szerző azt a maga művébe átemeli. Tehát a név és a cím feltüntetésének elmaradása nem jelenthet önkényes mellőzést.

Ha a fent részletesen kifejtett feltételek közül valamelyik nem teljesül, akár az idéző személy szándékos, akár nem szándékos magatartásának következményeként, akkor az az érintett felhasználás nem tartozik a szabad felhasználások körébe, vagyis a szerző engedélye kell hozzá, ennek elmaradása esetén szerzői jogsértés történik.

b) Átvétel

A tananyagok körében általánosan elterjedt kiegészítő anyagként a különböző szöveggyűjtemények, olvasmánygyűjtemények, irodalomválogatások összeállítása más

feltételek alá tartozik, tehát a szabad felhasználássá minősülésük nem az idézés rendje szerint alakul.

Szjt. 34. § (2) Nyilvánosságra hozott irodalmi vagy zenei mű, film részlete, vagy kisebb terjedelmű ilyen önálló mű, továbbá képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint fotóművészeti alkotás szemléltetés érdekében iskolai oktatási célra, valamint tudományos kutatás céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével a cél által indokolt terjedelemben átvehető, feltéve, hogy az átvevő művet nem használják fel üzletszerűen. Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja.

Az átvétel szintén egy már korábban, más vagy mások által létrehozott alkotás felhasználását jelenti. Itt is elsősorban kisebb terjedelmű felhasználásokról van szó, de ezek már lehetnek teljes alkotások is (idézés nem jelentheti a teljes alkotás felhasználását!).

Példa:

Átvétel tárgya lehet például egy cikk, elemzés, tanulmány, egy monografikus mű kisebb részlete, esetleg egy-egy fejezete.

A cél által indokolt terjedelemben, a forrás és a szerző nevének feltüntetésére az idézésnél mondottak irányadók.

Az említett szabály ugyanakkor csak a szöveggyűjtemény létrehozására vonatkozik, tehát a közönség, az oktatók, a hallgatók számára való hozzáférhetővé tétel nem tartozik ide, az erre vonatkozó szempontokat a II. részben tárgyaljuk!

Az idézéssel, illetve az átvétellel kapcsolatban elmondható, hogy ha egy már meglévő anyagnak az új műben való felhasználása nem sorolható be e két felhasználási módba, akkor bármilyen egyéb módon történő felhasználása újabb műben (tananyagban) a szerző engedélyét igényli.

c) Átdolgozás iskolai foglalkozás keretében

Szjt. 34. § (4) A mű iskolai oktatási célra iskolai foglalkozás keretében átdolgozható. Az átdolgozott mű felhasználásához az eredeti mű szerzőjének engedélye is szükséges.

E szabály alapján a mű pedagógiai céllal történő átdolgozása szabad felhasználás. Ezen túlmenően hasznosítása a műnek azonban nem megengedett a szabad felhasználás körében. Tehát például a tanórán készült átdolgozás nem tehető lehívásra elérhetővé.

1.5. Creative Commons

A szerzőknek – a mindenkori egyetemi szabályozókra is figyelemmel – lehetőségük van arra is, hogy olyan felhasználási feltételekkel adják át az egyetemnek a létrejött tananyagokat, hogy ezt követően azokat az egyetemen kívül, más is, bármilyen formában további engedélyezés nélkül tudja hasznosítani. Ehhez ún. Creative Commons licenz alá kell helyezni a művet, erről az egyetem jogosult dönteni. A Creative Commons-ról itt lehet részletesebben olvasni: <http://creativecommons.hu/>

A kiválasztott konkrét licenznek a műhöz való kapcsolásával (akár a konkrét licenzváltozatnak a műhöz fűzésével, akár a licenzváltozat linkének a műben való elhelyezésével) a szerző (vagy a vagyoni jogok jogutódja) nyilatkozik arról, hogy a licenz elhelyezésétől kezdve bárki szabadon felhasználhatja a művét.

A szerzőnek lehetősége van arra, hogy ilyen esetben is fenntartsa magának a kereskedelmi célú felhasználások engedélyezését (tehát úgy is rendelkezhet, hogy csak a nem kereskedelmi célú felhasználásokat engedi meg minden további hozzájárulás nélkül).

A szerző megteheti azt is, hogy fenntartja magának az átdolgozás lehetőségét, ilyen esetben a műve csak változatlan formában kerülhet szabadon további felhasználásra, ha valaki át szeretné dolgozni a művet, akkor ahhoz a CC licenz ellenére is kell egy felhasználási engedélyt szereznie a szerzőtől.

A Creative Commons licenzek alkalmazása sem teszi azonban lehetővé semmilyen körülmények között sem, hogy a szerző neve és a mű forrása ne kerüljön feltüntetésre: erre mindig sor kell, hogy kerüljön.

Ugyanakkor azonban itt mindenképp jelezni kell, hogy egy ilyen licenz használata azt is jelenti, hogy a mű végeredményben „elszabadul” a szerzőtől, nagyon kevés befolyása lesz a műve későbbi felhasználásaira, mivel szabadon fog terjedni az alkotás. Ez megnehezítheti például egy későbbi átdolgozásnak a közönséghez való eljuttatását.

Fontos azt megjegyezni ezekkel a licenszekkel kapcsolatban, hogy ha a műben más művek kerülnek felhasználásra (pl. képek, videók), akkor azok szerzőinek is hozzá kell járulnia az ilyen licenz alatti hozzáférhetővé tételhez. Emiatt viszont inkább csak olyan művek esetében ajánlott az alkalmazásuk, amelyekben nem kerül alkalmazásra más műve.

Amennyiben CC licenz alatt közzétett művet szeretne valaki felhasználni az oktatási anyagához, akkor annak feltételrendszerébe esően a felhasználás szabad, ha viszont olyan módon szeretné felhasználni a licenz alatt elérhető művet, amit fenntartott magának a jogosult, akkor azt az ő engedélyével, vagy egyébként valamely szabad felhasználás alá eső módon lehet felhasználni.

II. Az elkészült anyagok hozzáférhetővé tétele

A már meglévő művek felhasználásának rendjén túlmutatóan fontos foglalkozni azzal a kérdéskörrel is, hogy a létrejövő vagy korábban létrejött anyagok milyen körben tehetők hozzáférhetővé a közönség (az egyetemi hallgatók és az oktatók, illetve a többi egyetem hallgatói és oktatói, valamint az egyetemeken kívüli külső személyek) számára, mivel az előzőekben hivatkozott szabályok csak a művek *létrehozatalára*, de nem a nyilvánosság számára *hozzáférhetővé tétel* különböző formáira vonatkoznak. Fontos itt előrebocsátani, hogy a főszabály itt is az alkotó engedélye: enélkül a művek nem tehetők hozzáférhetővé a közönség számára semmilyen módon sem. Ha ez elmarad, az az esetek igen nagy részében a szerzői jogok megsértését jelenti és fel lehet lépni ellene.

Mindazonáltal ha egy online felületre olyan művek is felvételre/feltöltésre kerülnek, amelyek már nem védettek (így például az egyes oktatott tárgyakhoz kapcsolódó, történeti tananyagok), azok lényegében minden további jogi lépés nélkül hozzáférhetővé tehetők a közönség bármely tagja számára. Ebben az esetben a mű nem csak az egyetem szűkebb közössége, de az internet közössége számára is hozzáférhetővé tehető. (A védelem fennállásáról ld. a korábban írottakat.)

A védelem alatt álló művek esetében a hozzáférhetővé tétel két lépcsőben történhet meg attól függően, hogy az adott mű nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételére szereztek-e engedélyt vagy sem:

Az egyetemi oktatási célra elkészült tananyagoknak a közönség számára való eljuttatását (pl. a Moodle-on keresztül) az egyetem végzi majd, ilyen módon a tananyagok szerzői jogi felhasználója maga az intézmény, így a felhasználásra az *egyetemnek* kell a szerzőktől a megfelelő felhasználási engedélyeket megszereznie.

Ha a tananyag szerzője az egyetem közalkalmazotti jogviszonyban álló oktatója, akkor vele külön felhasználási szerződést nem kell kötni, az oktató jogviszonya alapján átszállhatnak a mű hasznosításának jogai az egyetemre.

Ha a tananyag szerzője külsős személy, akkor vele olyan szerződést kell kötni, amelyben átengedi a műve nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételi jogát az egyetem számára.

a) Zárt hálózatban való hozzáférhetővé tétel

Amennyiben az egyetem nem szerez felhasználási szerződés keretében a fentiek szerint hozzáférhetővé tételre jogot a szerzőktől, abban az esetben az Szjt. 38. § (5) bekezdése alapján a művek csak zárt hálózat útján tehetők hozzáférhetővé, méghozzá úgy, hogy ebben az esetben a művek *az intézmény helyiségeiben ezzel a céllal üzembe állított számítógépes terminálok képernyőjén tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára a nyilvánosság egyes tagjai számára szabadon megjeleníthetők, és ennek érdekében a nyilvánosság említett tagjaihoz szabadon közvetíthetők, ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is, feltéve, hogy az ilyen felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja*. A felhasználás tehát az intézmény (az egyetem) helyiségeiben rendelkezésre álló számítógépeken valósulhat meg engedély nélkül.

Igen fontos, hogy ebben az esetben nincs lehetőség arra, hogy ebből a zárt rendszerből kikerüljenek a tananyagok: ha nincs rá külön, erre vonatkozó engedély a szerzőktől, akkor sem a hálózatból kinyomtatni, sem bármilyen hordozóra lementeni, sem azokhoz otthonról vagy máshonnan az egyetem hálózatán kívülről nem lehet jogszerűen: ez lényegében a könyvtári környezetben történő felhasználást jelenti. Ugyanakkor az intézményi gyűjtemények interneten keresztül összekapcsolódhatnak, ilyen módon pedig lehetőség van arra, hogy az ilyen módon csak szűkebb körben hozzáférhető anyagok végső soron valamennyi hasonló intézményben hozzáférhetőek legyenek.

Amennyiben egy szöveggyűjtemény (ld. az átvételt korábban) hozzáférhetővé tételére más módon kerülne sor (például nyomtatott verzió is készül belőle, vagy CD-n vagy más fizikai hordozón kerülne terjesztésre), az külön, erre irányuló szerzői engedély nélkül csak szigorú feltételek mellett történhet.

b/1) Átvevő művek többszörözése, terjesztése

Szjt. 34. § (3) A (2) bekezdésben említett átvevő mű nem üzletszerű többszörözéséhez és terjesztéséhez nem szükséges a szerző engedélye, ha az ilyen átvevő művet az irányadó jogszabályoknak megfelelően tankönyvvé vagy segédkönyvvé nyilvánítják, és a címloldalon az iskolai célt feltüntetik.

Vagyis a fentiek szerint létrehozott válogatás csak abban az esetben használható fel szabadon, ha a művet nem üzletszerűen többszörözik és terjesztik, és szükséges hozzá az is, hogy a gyűjteményt az irányadó jogszabályoknak megfelelően tankönyvvé vagy segédkönyvvé nyilvánítsák, és a címloldalon az iskolai célt feltüntessék. E három feltételnek együttesen kell teljesülnie ahhoz, hogy a szöveggyűjtemény fizikai formában való terjesztése engedély nélkül is megtörténhessen. Ezek hiányában szerzői engedély szükséges a többszörözéshez és a terjesztéshez, mint felhasználáshoz.

Üzletszerűséget valósít meg minden rendszeres nyereségszerzésre irányuló tevékenység. Vagyis ha non-profit alapon áll a mű kiadása, akkor nem lehet üzletszerűségről beszélni. Ide tartozik az is, ha a könyvért fizetett ellenszolgáltatás csupán az előállítási költségeket fedezi.

Az irányadó jogszabályoknak megfelelő tankönyvvé vagy segédkönyvvé nyilvánítás a mindenkori oktatási szabályozás szerint történik, az oktatásért felelős államtitkárság az erre meghatározott rendben végzi.

Az oktatási cél feltüntetésének formai feltétele nincs.

b/2) Az átvevő mű többszörözése, terjesztése és nyilvánossághoz közvetítése a veszélyhelyzet idején⁴

A veszélyhelyzet fennállása alatt az Szjt.-nek az átvevő mű többszörözésére, terjesztésére vonatkozó rendelkezéseit eltérően kell alkalmazni, még hozzá a következők szerint:

Az Szjt. 34. § (3) bekezdésétől eltérően nem szükséges a szerző, továbbá szomszédos jogi jogosult engedélye az Szjt. 34. § (2) bekezdése szerinti átvevő mű

a) többszörözéséhez és terjesztéséhez, ha azt az irányadó jogszabályoknak megfelelően tankönyvvé vagy segédkönyvvé nyilvánítják, és a címloldalon az iskolai célt feltüntetik, vagy

b) iskolai oktatás céljából [Szjt. 33. § (4) bekezdése] az iskolai oktatás helyszínén történő digitális formában, elektronikus eszközön történő felhasználásához, illetve biztonságos elektronikus hálózaton⁵ keresztül történő nyilvánossághoz közvetítéséhez, feltéve, hogy e felhasználásokra nem üzletszerűen kerül sor. E felhasználást úgy kell tekinteni, hogy a művet az iskolai oktatás céljából [Szjt. 33. § (4) bekezdése] felhasználó intézmény székhelye szerinti tagállamban valósul meg.

---

⁴ A Kormány 125/2020. (IV. 16.) Korm. rendelete a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény oktatási célú szabad felhasználásai alkalmazásának a veszélyhelyzettel összefüggő eltérő szabályairól

⁵ A hivatkozott Korm. rendelet szerint biztonságos elektronikus hálózat az olyan műszaki megoldás, amely megakadályozza a lehívásra hozzáférhetővé tett műnek az iskolai oktatást végző és igénybe vevő személyek körén kívülre irányuló közvetítését.

Azaz a veszélyhelyzet idején az átvevő művek nem csak fizikai formában, hanem elektronikus változatban is elérhetővé tehetők online, zárt hálózatban.

c) Foglalkozás keretében történt átdolgozás távoktatásban és az átdolgozás lehívásra hozzáférhetővé tétele

A veszélyhelyzet idejére az Sztj. 34. § (4) bekezdésétől eltérően *a mű iskolai oktatási célra iskolai foglalkozás keretében – beleértve a biztonságos elektronikus hálózaton keresztül tartott foglalkozást – átdolgozható. Az átdolgozott mű felhasználásához – az iskolai foglalkozás keretében történő előadást és a 3. § szerinti felhasználást kivéve – az eredeti mű szerzőjének, valamint a szomszédos jogi jogosult engedélye is szükséges.*

A szabály tehát a veszélyhelyzet idején lehetővé teszi a távoktatás keretében tartott órán való átdolgozást is, a létrejött átdolgozás előadását és a többszörözést, terjesztést, valamint a zárt hálózatban való lehívásra hozzáférhetővé tételt is.

d) A mű változatlan formában való felhasználása vizsgáztatási célra

Az Sztj. 35. § (5) bekezdése biztosítja azt is, hogy *könyvként kiadott mű egyes részei, valamint újság- és folyóiratcikkek az iskolai oktatás céljára egy-egy csoport vagy iskolai osztály létszámának megfelelő, valamint a köznevelés, a szakképzés, illetve a felsőoktatás keretében szervezett vizsgákhoz szükséges példányszámban többszörözhetőek legyenek.*

A veszélyhelyzet idejére az Sztj. előbb hivatkozott rendelkezését kiegészítették azzal, hogy az Sztj. 35. § (5) bekezdésétől eltérően könyvként kiadott mű egyes részei, valamint újság- és folyóiratcikkek az iskolai oktatás céljára egy-egy csoport vagy iskolai osztály létszámának megfelelő, valamint a köznevelés, a szakképzés, illetve a felsőoktatás keretében szervezett vizsgákhoz szükséges példányszámban többszörözhetőek, **az érintett tanulók, hallgatók részére terjeszthetők és az oktatási intézmény biztonságos elektronikus hálózatán keresztül szemléltetés érdekében számukra lehívásra hozzáférhetővé tehetők.**

E rendelkezés a művek változtatás nélküli felhasználását teszi lehetővé a vizsgáztatás érdekében, a távolléti oktatási időszakra tekintettel kiegészítve azzal a lehetőséggel, hogy a vizsga tárgyát képező művek az intézmény biztonságos elektronikus hálózatán keresztül távolra is közvetíthetők a hallgatók számára.

e) Iskolai előadás céljából történő felhasználás

Végül utalni kell arra, hogy az elkészülő tananyagok előadás keretében szabadon csak az iskolai oktatás keretében használhatók fel minden további nélkül, amennyiben az egyetemi oktatás keretein túlmenő előadásokhoz szeretnék ezeket felhasználni, ahhoz szintén a szerzők külön engedélye szükséges.

Sztj. 38. § (1) Ha az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a közreműködők sem részesülnek díjazásban, a művek előadhatók a következő esetekben:

a) színpadi mű esetében műkedvelő művészeti csoportok előadásán, kiadott szöveg vagy jogosan használt kézirat alapján, feltéve, hogy ez nem ütközik nemzetközi szerződésbe,

- b) iskolai oktatás céljára és iskolai ünnepélyeken,
- c) szociális és időskori gondozás keretében,
- d)
- e) egyházak vallási szertartásain és egyházi ünnepségein,
- f) magánhasználatra, valamint alkalomszerűen tartott zártkörű összejöveteleken.

Ilyen módon pedig az iskolai oktatás célját kell értelmezni ebben a tekintetben. Az iskolai oktatási célt szintén definiálja az Sztj.

Sztj. 33. § (4) [...] z iskolai oktatás célját szolgálja a felhasználás, ha az az óvodai nevelésben, az általános iskolai, középiskolai, szakmunkásképző iskolai, szakiskolai oktatásban, az alapfokú művészetoktatásban vagy a felsőoktatásról szóló törvény hatálya alá tartozó felsőfokú oktatásban a tantervnek, illetve a képzési követelményeknek megfelelően valósul meg.

III. Iparjogvédelmi szellemi alkotások tananyagokban való felhasználása

Az iparjogvédelmi oltalom alatt álló szellemi teljesítmények vonatkozásában a felhasználás tananyagokban jóval egyszerűbb, mivel a kizárólagosság ezekben az esetekben nem a kifejezési formához kötődik, hanem az oltalom alatt álló megoldások ipari hasznosításához, illetve – árujelzők esetében – a lajstromozott megjelölés üzleti tevékenység során történő, meghatározott árukhoz vagy szolgáltatásokhoz kötődő használatához.

1. Az ipari jellegű iparjogvédelmi oltalom, így többek között

- szabadalom (új, iparilag alkalmazható és feltalálói tevékenységen alapuló műszaki találmányra szerzhető kizárólagos jog),
- formatervezési mintaoltalom (új és egyéni jellegű külső termékkialakításra szerzhető kizárólagos jog), vagy
- használati mintaoltalom (új, iparilag alkalmazható és feltalálói lépésen alapuló műszaki mintára szerzhető kizárólagos jog)

alatt álló termékek és eljárások leírásait az iparjogvédelmi hatóságok kötelezően közzéteszik, és azok a nemzeti és nemzetközi nyilvános adatbázisokból szabadon, bárki számára hozzáférhetőek. Ezekre a dokumentumokra – hatósági közleményként – a szerzői jogi védelem nem terjed ki, az iparjogvédelmi oltalom pedig az oltalom tárgyát képező megoldás vagy kialakítás engedély nélküli hasznosításának megakadályozását teszi lehetővé. Ennek megfelelően a közzétett leírások (ideértve a bennük szereplő ábrákat és rajzokat is) oktatási tevékenység során, szemléltetés céljából külön engedély nélkül bemutathatóak – akár offline, akár online környezetben, ideértve a távoktatást is. Ahhoz ugyanakkor, hogy az ismertetés során ne merülhessen fel kétség annak jogszerűségét illetően,

- az oltalom tárgyának alkotóit (találmány feltalálója, minta szerzője),
- az ügyszámot vagy – ha már rendelkezésre áll – a lajstromszámot,
- az oltalom bejelentőit vagy jogosultjait, valamint

- az ismertetett szövegrész beazonosítását (pl. igénypont száma, kivonat, leírás érintett oldalszámai vagy más szerkezeti egysége)

célszerű feltüntetni. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az adott földrajzi terület tekintetében fennálló oltalom tárgyainak engedély nélküli hasznosítására ezáltal lehetőség nyílna, de az oltalom alatt álló technológiák tanulmányozása és elemzése nem ütközik korlátokba.

2. A különböző árujelzők – védjegyek, kereskedelmi nevek, földrajzi árujelzők – tananyagban való használata általában

- egy-egy általános elméleti kérdés gyakorlati megvalósítását szolgáló termékek bemutatása vagy példaként való említése során, illetve
- közgazdasági, marketinghez kapcsolódó vagy üzleti jogi kérdések tárgyalása során

szokott megtörténni.

Az árujelzőkre szerezhető – meghatározott árukhoz vagy szolgáltatásokhoz rendelt, kereskedelmi célú megkülönböztetést célzó – iparjogvédelmi oltalom alapján csupán az adott megjelölés gazdasági tevékenység körében való használata igényli a jogosult engedélyét, és a bitorlás megállapításakor általában a fogyasztók érzékelése a meghatározó. Védjegyek esetében kifejezetten kívül esik az oltalom korlátain, ha valaki – az üzleti tisztesség követelményének megfelelően – egy védjegyet a jogosult áruinak vagy szolgáltatásainak ekként történő azonosítása vagy azokra való hivatkozás céljából használ.

Ennek megfelelően az oktatási tevékenység során szemléltetési céllal, példaként megjelenített árujelzők használata alapvetően nem valósít meg jogsértést. Körültekintést azok az esetek igényelhetnek, ahol

- az érintett árujelző kifejezetten oktatási tevékenységre van lajstromozva,
- ahol (az árujelző elhelyezése és használatának egyéb körülményei, illetve az oktató kísérő szövege alapján) a használat úgy értelmezhető, mintha az oktatást végző intézmény vagy személy az árujelző jogosultjával gazdasági kapcsolatban állna,
- az árujelzővel ellátott termék vagy szolgáltatás olyan mértékben szubjektív módon kerül bemutatásra, hogy az polgári jogi vagy versenyjogi alapon kifogásolható, vagy ahol a használat egy jóhírű védjegy hírnevét sértené.

Az árujelzők oktatási anyagokban való megjelenítésekor is tanácsos ugyanakkor megjelölni az oltalom lajstromszámát és jogosultját.

3. Az üzleti titok ismérveinek megfelelő, nevesített iparjogvédelmi oltalom alatt nem álló információkat (nem közismert, titkosságából adódóan vagyoni értékkel bíró adatok, amellyel kapcsolatban annak jogosultja megtette a titokban tartáshoz szükséges lépéseket), valamint a know-how-ként rögzített, üzleti titoknak minősülő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismereteket természetesen a bizalmas kezelés követelményeinek megfelelően kell kezelni, és így oktatási tevékenység során alapvetően nem használhatóak fel (kivéve azokban a – felsőoktatási környezetben nem jellemző – esetekben, ahol a térítéses oktatás kifejezetten bizalmas információk megosztását célozza, titoktartásra kötelezve az oktatásban résztvevő személyeket is).

4. Az oltalom alatt álló megoldások és árujelzők iratai a hivatalos iparjogvédelmi nyilvántartásokon (lajstromokon) túlmenően a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának e-kutatás adatbázisán, az Európai Szabadalmi Hivatal EspaceNet adatbázisán, az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatalának TMView és DesignView adatbázisain, valamint a Szellemi Tulajdon Világszervezetének PatentScope adatbázisán keresztül is elérhetőek.